

# Sant Antoni 2023

Susana Mora Humbert



Presidenta del Consell de Menorca

# Els reptes de la Menorca del 2023

Cada 17 de gener la societat menorquina surt al carrer per celebrar aquest dia gran: la festivitat de Sant Antoni i la Diada del Poble de Menorca. Una jornada en la que recordam els fets històrics que donen origen a la nostra llengua i a la nostra cultura.

Aquest any, però, serà especial. Després d'uns anys en què hem viscut aquest dia entre mascaretes i mesures de seguretat, podrem tornar a la normalitat amb les tradicionals trobades i torrades de sobrassada que impregnen amb la seva olor els carrers i places dels nostres pobles.

És un dia nostre, però que compartim amb totes les persones que estimen Menorca i volen ser participants d'aquesta Illa que s'ha sabut defensar i ha sabut lluitar pel seu patrimoni i la seva identitat.

Ho demostra, per exemple, la declaració de Menorca com a reserva de biosfera per part de la Unesco, ara ja fa trenta anys. Una fita que només va ser possible gràcies a la implicació de la societat menorquina en el seu entorn, fent una clara aposta per l'equilibri i la preservació del seu territori, i de la qual avui sentim un gran orgull.

## 30 anys de la reserva de biosfera de Menorca

Precisament, enguany, en que celebrem i commemoram el 30è aniversari d'aquesta declaració, esperam sumar una nova distinció que parla també de la protecció de la nostra identitat i de la nostra història.

Es tracta del reconeixement de la Unesco a la Menorca Talaiòtica com a patrimoni mundial, un projecte en el

què es treballa des de fa ja molts anys a partir de l'estima d'allò que es vol preservar i difondre perquè forma part de les nostres arrels.

## Els reptes

Són molts els reptes que afrontam i la situació actual ens demana ser àgils i tenir perspectiva de futur per ser capaços de resoldre les dificultats per accedir a l'habitatge residencial, seguir amb la transició cap a les energies renovables, millorar la gestió dels residus i de l'aigua, promocionar la mobilitat sostenible, impulsar l'economia local, però també garantir un escut social que refermi



l'estat del benestar de tota la nostra societat.

Volem que aquest 2023, que acabam d'encetar ens permeti enfortir el nostre projecte per a Menorca. Un projecte que aposta per la nostra terra i pel seu futur.

Bona Diada del Poble de Menorca.

Josep Pons Fraga



Editor del diari MENORCA

# Trobar tot allò que ens uneix

Quan veiem la sortida de la covid-19, el febrer de 2022, la Rússia de Putin va envair Ucraïna i va començar un conflicte bèl·lic que ningú no sap quan ni com acabarà. I així arranca el 2023.

Tensions i incerteses en la salut -la pandèmia no ha acabat, amb repunts que presagien el retorn de la mascareta- i en l'àmbit internacional que encareixen l'energia, amb rebuts d'electricitat i gas disparats. I una inflació que redueix el poder adquisitiu de les famílies treballadores. Els aliments han patit un increment del 15,7 per cent el desembre, tot i l'eliminació de l'IVA en productes de primera necessitat, una mesura que ha quedat en no res.

L'augment dels sous té un efecte pervers perquè s'acaba traslladant als preus finals que paguen els consumidors. Menorca no és aliena als impactes d'aquesta realitat colpidora.

El 2022 va ser un any de rècords en l'arribada de passatgers -via aèria i marítima-; tràfic de vehicles, importació de mercaderies, despesa turística, activitat en el sector de la construcció i compravendes en el mercat immobiliari; també en la creació de llocs de feina i en les dades d'afiliació a la Seguretat Social, tot i els canvis de criteri que s'han introduït amb la quantificació dels fixes discontinus.

## No podem seguir instal·lats en la indefinició

En aquest escenari cal ser conscients de tot allò que ens uneix per a trobar solucions immediates als problemes de Menorca. No podem seguir instal·lats en la indefinició per



allargar i arrossegar les dificultats a les que no han donat resposta les institucions.

Un dels pitjors problemes que patim són les dificultats per a aconseguir habitatges dignes i a preu assequible, amb costos que castiguen a moltes persones a Menorca perquè dificulten l'emancipació dels nostres joves i també la creació de noves famílies. La revisió del Pla Territorial

insular, que s'ha allargat en el temps, hauria d'aportar els instruments i les mesures per donar resposta al problema de l'habitatge a Menorca.

I aquest nou PTI també hauria de ser capaç de tancar el debat sobre el model territorial d'una Menorca, antiga controvèrsia reoberta per la densa i complexa Llei de Reserva de Biosfera, que el Parlament és a punt d'aprovar.

Els menorquins han d'aprofitar les oportunitats que ofereix l'Illa, tot i els sobrecostos de la insularitat, que ni el Règim Especial de Balears ni el Tractat de la Unió Europea compensen avui. Som una terra privilegiada, però la nostra societat i l'economia depenen d'una activitat turística sotmesa i condicionada per l'estacionalitat de la temporada, que provoca el tancament de nombrosos negocis.

## Comença un any d'eleccions

Comença un any on els 'tres tocs' vindran determinats pels resultats de les eleccions municipals i autonòmiques que es celebraran el 28 de maig, i per les generals del 10 de desembre. Tot està per decidir, pactar i escriure.



# DIADA DEL POBLE DE MENORCA

17 Gener 2023



Isaac Pons de Rosa

«La història de l'actual Ajuntament explica la història de Ciutadella». Aquesta és la importància que li confereix l'arquitecte Jordi Pons Mercadal (Ciutadella, 1955) a les cases consistorials, les quals s'aixequen allà on, segles enrere, s'hi ubicaren el palau del governador o el reial alcàsser.

És precisament la història de l'immoble municipal la que Jordi Pons desgranarà dilluns, en la conferència que pronunciarà durant l'acte institucional de Sant Antoni de l'Ajuntament de Ciutadella. I ho farà des del punt de vista arquitectònic, repassant l'evolució d'un edifici que ha sofert nombroses modificacions al llarg dels temps, sense perdre mai la seva prominència.

«Ciutadella és molt antiga, hi van passar cartaginesos, fenicis, romans», comença a enumerar l'arquitecte. «Sabem que davall l'ajuntament hi pot haver estructures romanes», perquè hi ha la hipòtesi que, en aquest punt, «hi podria haver hagut un *castrum* romà», una fortificació. D'aquesta etapa, però, «no en tenim gaire informació».

#### Mil anys d'història

En la Medina Manurqa, l'alcàsser estava separat del poble. «La ciutat antiga devia acabar on hi ha els palaus» de la plaça des Born, i «aquí on hi ha l'obelisc, començava la fortificació o al-Quars, que tenia un pati i uns jardins, a part de la residència de les autoritats». És aquí on «les parets més antigues, de pedra i morter de terra, poden tenir mil anys», apunta Pons referint-se a les estructures d'època islàmica que s'han descobert al subsòl de l'Ajuntament. «La part més antiga era la del costat nord», just on s'acaba de fer la darrera intervenció, arran del mirador, i per a Pons, la seva senzillesa podria indicar que «no servia de residència del *rais* o moixerif de Menorca».

Uns segles més tard, aquestes construccions, que es degueren construir damunt les d'època romana, van deixar pas al «palau del governador en època cristiana», una vegada Menorca va ser reconquerida el 1287.

En aquells anys es va ampliar el recinte amb unes noves murades, i el 1551 l'enginyer Hugo de Cesano dissenyà un nou plànol i Ciutadella quedava rodejada per un mur amb 39 torres, sis portes i un *castello* separat del pati d'armes amb una murada interior.

Es va construir el reial alcàsser cristià, perquè fos la residència del governador Militar, enderrocant el Quars islàmic tot aprofitant alguns elements.

Existeixen plànols de diferents moments, alguns, fins i tot, d'abans i després de l'assalt turc de 1558, que permeten veure els canvis urbanístics, amb la disposició de les murades, les torres i els bastions. «L'arquitectura i l'urbanisme és l'art més aferrat a



L'arquitecte ciutadellenc oferirà dia 16, al Saló Gòtic, la conferència institucional de l'Ajuntament de Ciutadella. Foto: GEMMA ANDREU

# «La de l'Ajuntament és la història de Ciutadella»

► L'arquitecte **Jordi Pons** parlarà de l'evolució de les **cases consistorials** des de l'època **islàmica**



El disseny de Sagnier incloïa una façana nova, que guanyava 6 metres per davant, cap a la plaça, i 19 metres més en els laterals.

Foto: FOTOS ANTIGUES DE CIUTADELLA

la terra i conta històries que, a vegades, no s'expliquen als llibres».

És a través d'aquests documents que sabem que el palau del governador devia tenir dues plantes, amb les dependències nobles al primer pis. Baix, hi havia l'entrada per la façana est (com actualment), una escala lateral (on avui hi ha l'ascensor), cambres de servei i un pati a la part del darrere, amb les cavalleries i un molí de sang.

A l'exterior, el bastió del governador arribava fins a la Costa de Marina, amb unes terrasses

**PAS DE CULTURES**  
El disseny urbà de Ciutadella és el reflex de les diferents cultures que s'han establert a l'illa al llarg dels segles

on hi havia els canons, i hi havia la porta d'en Sales, en línia amb l'actual passeig de Sant Nicolau.

El 1558, les destrosses per l'atac turc va obligar a refer i reforçar les murades. Ho recull, per

exemple, el mapa de l'arxiu de Simancas, on apareixen dues torres quadrades en el costat oest.

Els anys posteriors es degueren fer més modificacions, com testimonien els mapes, i ja amb la primera dominació britànica es traslladà la capital de Ciutadella a Maó. És aquí que hi ha «un període de 200 anys» en què l'immoble deixa de ser palau del governador, i el 1865 és cedit a l'Ajuntament de Ciutadella, ubicat llavors a l'antiga seu de la Universitat General de Menorca, just davant la Catedral.

L'arquitecte català Enric Sag-

nier rep l'encomana de reformar l'edifici. Les obres s'allarguen des de 1897 fins al 1925 i només es van conservar alguns elements de l'edifici original, a la planta baixa.

El nou edifici partia d'una nova façana, coronada per merlets, que guanyava sis metres a la plaça per la part de davant, i un total de 9,5 metres a cada lateral, creant l'es-

pai porticat actual, una sala de reunions, el despatx d'alcaldia o el balcó que dona as Born, a més, és clar, del Saló Gòtic. Igualment, elimina l'escala lateral i en dissenya la central actual.

#### Darrer segle

En els últims cent anys, les cases consistorials han estat objecte d'altres intervencions, com la que va servir per demolar part del bastió del governador, obtenint els terrenys sobre els quals el 1935 s'inauguraria el col·legi

Continua a la pàgina següent



## «Conèixer aquesta història ens fa estimar el que tenim a Ciutadella»

► Des de la seva faceta com a arquitecte i a partir de l'anàlisi dels plànols històrics de la ciutat, Jordi Pons fa un repàs al creixement urbà i les modificacions que s'han anat fent al llarg dels segles. És

així que afirma que es pot valorar «la importància que tenen les cases consistorials, històricament, i les conseqüències urbanes i urbanístiques de com és el poble, avui en dia». Perquè, diu, «Ciutadella és així perquè un temps hi va haver un alcàsser, amb uns horts i uns jardins, i un pati d'armes, i conèixer tot açò és el que ens fa estimar el que tenim».

>> Ve de la pàgina anterior

públic Joan Benejam.

Posteriors actuacions van permetre desallotjar de l'edifici l'antic quarter de la Guàrdia Civil, el Museu Municipal i l'arxiu, el jutjat o la policia local, i va permetre reordenar la planta baixa, on actualment hi ha la seu de l'àrea de Turisme o les Oficines d'Atenció al Ciutadà.

Jordi Pons valora com la darrera reforma, la qual s'inaugurarà, en principi, a finals de mes, fa realitat el somni «de connectar, amb un espai públic, la plaça des

Born amb el Bastió des governador». Una idea que plantejaren, el 1981, els arquitectes Jordi Petschen, Josep M. Baixas i Antonio González, i que enllaçava amb la proposta feta el 2014 per la Societat Històrica Arqueològica Martí i Bella, de crear un recorregut, connectant els bastions de sa Font i des governador, seguint el traçat de la murada. Perquè, assegura, «permet contemplar mil anys d'història a través de paraments medievals, islàmics i aragonesos, murades i bastions, en un únic espai», des del segle XVI fins als nostres dies.



L'expresident de la 'Martí i Bella', Àngel Roca, creà aquesta superposició entre la planimetria moderna de Ciutadella i el mapa de 1782 de Blas de Zappino. Un plànol que ajuda a entendre com era la ciutat en el segle XVIII, amb les murades i l'alcàsser, recinte que ocupava gairebé mitja plaça des Born, fins a l'obelisc, amb les torres, els bastions i el palau del Governador, amb les murades que abraçaven fins a l'actual escola Joan Benejam. Plànol: ÀNGEL ROCA

Gerard Villalonga



Administrador diocesà

# Sant Antoni proposa, però mai no imposa

Aquest pròxim dimarts celebrarem la solemnitat del patró de la nostra Diòcesi, Sant Antoni Abat. Des de les pàgines de «Es Diari», moltes felicitats a tots els menorquins i menorquines, i molt especialment als qui porten aquest nom, que són molts, a tota l'Illa.

Aquest 2023 començà amb la Jornada Mundial de la Pau i voldria destacar algunes idees del missatge que el Papa Francesc dirigí a tot el món, amb motiu d'aquesta celebració:

Després de passar per la crisi de la covid 19 i de patir posteriorment el «virus» de la guerra, el Papa està convençut del següent: que tots ens necessitem els uns als altres; que una mirada atenta a la realitat ens porta a viure en fraternitat; que hem de posar el «tots junts» al centre de les nostres preocupacions i actuacions; que hem de ser més humils i austers, renovant el nostre sentit de la solidaritat, perquè «el virus de la guerra és més mal de vèncer que els virus que afecten a l'organisme, ja que no ens ve de fora, sinó de l'interior del cor humà corromput pel pecat».

## Superar l'individualisme

Aquestes reflexions en afecten a tots en general i als menorquins en particular, perquè en el món de la globalització tot està *interconnectat*. Aquí trobam una ajuda per a superar el fort individualisme de la nostra societat, posant sempre el bé comú per damunt dels interessos particulars.

Es tracta d'una crida a un canvi de criteris (conversió) i també a la responsabilitat, tant dels punt de vista eclesial com de la societat civil, assumint els compromisos necessaris que ens permetin superar els reptes actuals.

A l'Església, ajudats pel Papa Francesc, hem redescobert que la sinodalitat, o sigui caminar junts, forma part del nostre ésser, que és un element constitutiu i estructural. En la fase continental se'ns ha demanat el nostre parer sobre un document que recull a manera de síntesi les respostes de tot el món a les fases diocesana i nacional.

Quan el pròxim mes d'octubre els bisbes es reuneixin a Roma contaràn amb un document de treball com a punt de partida, que ha estat elaborat a partir de les propostes de les diferents assemblees celebrades a tot el món.

La nostra Diòcesi, sota la intercessió de Sant Antoni, el nostre patró, ha treballat amb il·lusió i alegria, i segueix recorrent avui aquest camí sinodal, que ens condueix a cercar el consens en les decisions; i ho feim compromesos, convençuts i amb l'ajuda de l'Esperit, que sempre ens il·lumina i ens ajuda a créixer en la comunió i en la fraternitat, amb els de dins i també amb els de fora.



## Diàleg i solidaritat

Amb motiu de la celebració festiva de Sant Antoni, vull dirigir una crida a la societat civil menorquina perquè, entre tots, siguem capaços de construir junts el nostre futur, cercant sempre a través del diàleg i la solidaritat allò que sigui millor per a la nostra Illa: per a la societat, la cultura, l'economia. Per una millor convivència i enteniment, perquè el missatge de la festa de Sant Antoni és d'unió i de germanor dels menorquins.

Les nostres arrels, la nostra història i trajectòria ens ho faciliten, perquè som -per una part- un poble obert i -per altra- ens sentim orgullosos de les nostres tradicions, valors i conviccions.

Colonya  
Caixa Pollença

Colonya us  
desitja unes molt  
bones festes de  
Sant Antoni



colonya.com

Feim feina per una Menorca igualitària, amb les persones al centre de tot, en una illa on es valoren la cultura i les tradicions, l'esforç i el treball ben fet, el respecte i els serveis als demés.

Amb l'exemple de senzillesa i humilitat del nostre patró, aportem felicitat i salut al nostre món.

*Bon Sant Antoni 2023!*



AJUNTAMENT  
DE MAÓ



AJUNTAMENT  
DE CIUTADELLA



AJUNTAMENT  
D'ALAIOR



AJUNTAMENT  
DES MERCADAL



AJUNTAMENT  
DE FERRERIES



AJUNTAMENT  
DES CASTELL



AJUNTAMENT  
DE SANT LLUÍS



AJUNTAMENT  
DES MIGJORN GRAN

ENTREVISTA

CONFERENCIANT DE L'ACTE INSTITUCIONAL DEL CONSELL

Isaac Pons de Rosa

El poeta i escriptor Pere Gomila Bassa (Alaior, 1954) serà l'encarregat de pronunciar la conferència de l'acte institucional de Sant Antoni, que dimarts se celebrarà a la seu del Consell, a Maó. Sota el títol «La reserva de biosfera, exemple i model», l'autor de poemaris com «Regió afòtica» o «Cristalls» destacarà la importància de la declaració de l'Illa com a reserva i el que duu implícit el binomi territori i progrés.

**Li han demanat que parli sobre la reserva de biosfera i crec que ho farà des d'una visió personal.**

—Jo no ho puc fer des d'un punt de vista científic, però sí que vaig pensar que la declaració com a reserva de biosfera ens afecta a tots i a tota l'activitat humana a Menorca. Per tant, des de qualsevol punt de vista, fins i tot la d'un simple ciutadà, tenim coses a dir.

**Com plantejarà el discurs?**

—Tindrà un caire més enfocat a la filosofia d'una reserva, als components ètics, al benestar, l'ecologia. Ho he titulat així, perquè vivim en un món amb greus problemes. Tal vegada, el més greu és el canvi climàtic, que afecta a escala planetària i implica un esforç de tots els països, sobretot els més desenvolupats i rics. Respecte d'altres reserves, perquè són cent trenta països que en tenen, la de Menorca, encara que sigui un territori limitat i petit, pot servir d'exemple i de mirall per a la resta del món, perquè es fixin en les possibilitats que suposa viure d'una manera sostenible.

**Som un exemple a seguir?**

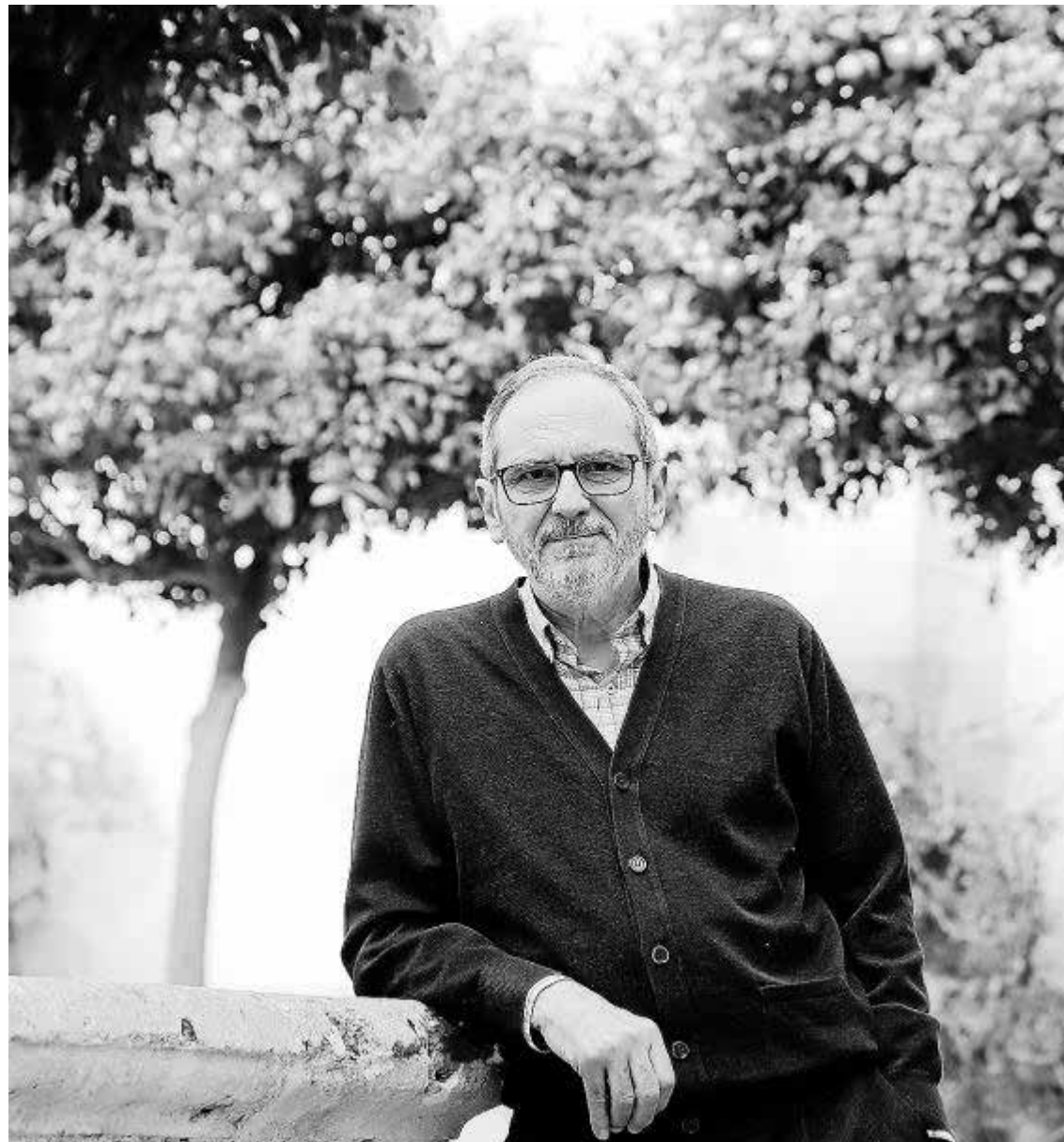
—Quan xerr de l'exemple i model de Menorca, em refereixo a allò que representa la biosfera. Evidentment, a Menorca hi ha coses que s'han de millorar i desenvolupar. No esteim en un moment ideal, respecte de la sostenibilitat tenim problemes com el de l'aigua, els aqüífers, l'aprofitament i no malbaratar-la. Tampoc no tenim assumit del tot el tema de l'energia, quan hi ha el rept de aconseguir que un 85 per cent vengui de renovables. Són qüestions que s'han de desenvolupar, però ja és molt que hi hagi tots els projectes en marxa, que hi hagi una llei que esperam que s'aprovi i que serveixi per a desenvolupar-ho.

**Es compleixen 30 anys de la declaració, i es va assolir amb molt de consens.**

—És trist que consensos que es van produir fa trenta o quaranta anys, avui en dia siguin gairebé impossibles d'aconseguir. És molt lamentable. La reserva de la biosfera no es pot veure des d'un punt de vista partidista, afecta a tothom i hauria de tenir consens per dur endavant tot allò que en-

# «El progrés de Menorca ha de ser anar cap a la sostenibilitat»

El poeta **Pere Gomila** pronunciarà dimarts la conferència a la sala de plens del **Consell**



L'escriptor alaiorenc, en un racó amb encant com Dalt es Fossar, en el poble on resideix. Foto: GEMMA ANDREU

cara hi queda per arribar a ser realment sostenibles en tot.

**Hi ha sectors que titllen la reserva com un fre el progrés. Ho veu així?**

—La reserva de biosfera no frena el progrés. Però hem de veure què entenem per progrés: És créixer il·limitadament? Açò no és progrés, és esgotar els recursos que tenim i destrossar Menorca. No podem créixer d'una manera il·limitada, s'hi ha de posar fre, som un territori petit i hi ha d'haver una ètica del benestar, que sigui solidari, perquè sigui compartit per totes les capes socials, i solidari, també, amb les generacions futures. Em sembla absurd dir que la reserva frena el progrés, és al revés. Tot el que sigui esgotar recursos sense límits, pot ser un negoci a curt termini, però a la llarga és una ruïna.



**«La reserva ha contribuït a mantenir una Menorca diferenciada i més sostenible»**



**«Encara que sigui un territori limitat i petit, la reserva de Menorca pot servir d'exemple i mirall»**



**«Hi ha coses que millorar, no és un moment ideal i tenim problemes com el de l'aigua»**

**Creu que la declaració com a reserva de biosfera ha alentit la degradació de l'Illa, en comparació amb Mallorca, o Eivissa?**

—Estic convençut que, si no hagués estat per la reserva de biosfera, no tindríem la Menorca que tenim avui. Tindríem un altre model, molt més massificat, segurament, més a l'estil de determinades zones de Mallorca i Eivissa. La reserva ha contribuït a mantenir una Menorca diferenciada i més sostenible.

**Com veu el model turístic actual?**

—No podem obviar que la pandèmia i la darrera crisi han provocat certs canvis en el turisme que ve a Menorca, amb més massificació a les carreteres, en els serveis. És un tema complex, però crec que ens hem de fixar

uns objectius i intentar ser creatius, per resoldre els problemes que es plantegen. Però no és que jo hi entengui, hi ha gent més experta que pot aportar noves idees, nous camins.

**Un d'ells és la qüestió de l'aigua, com deia.**

—La contaminació i la pèrdua de qualitat dels aqüífers és molt preocupant i va lligat a una sèrie de coses. Les pluges són diferents, no plou tant i hi ha més mesos de sequera i més pressió amb l'ús de l'aigua. S'han de recuperar elements tradicionals que no s'haurien d'haver perdut mai, aprofitament d'aigua amb aljubs o cisternes, o aplicar sistemes de reciclatge d'aigües de les dutxes, evitar les gespes en els jardins i apostar per plantes autòctones que no necessiten regar-se cada dia. Una altra mesura és conscienciar la gent, sobretot la que ve de fora, sobre l'ús racional de l'aigua.

**Com a poeta, com d'inspirador són els espais naturals d'una reserva com Menorca?**

—En determinats moments, és evident que la reserva ens inspira, sobretot respecte de la naturalesa. Poder passejar pel camp, pel Camí de Cavalls, les platges. El paisatge és clarament inspirador. Des del moment que afecta en la relació, no només amb la natura, sinó també amb l'economia, la cultura, també pot ser un punt de referència per a crear obres, no estrictament paisatgístiques, sinó amb un fons cultural i filosòfic sobre la reserva.

**La natura ha estat sempre actor principal en el món de l'art en general.**

—Sí, clar, i ho continua sent. Moltes de les obres que es produeixen a Menorca fan referència a la natura. El tractament ha estat diferent en el temps, no és igual el de l'escola menorquina que el d'autors actuals. Però és l'evolució lògica, de la literatura, de l'art. Però sí, continua sent inspiradora i un punt de referència en moltes obres. Perquè la reserva de biosfera afecta a tot allò que és patrimoni, etnològic, cultural, la llengua pròpia de Menorca. Tot açò ha de quedar inclòs en aquesta idea del que és la reserva i de la sostenibilitat, de conservació de patrimoni i de cultura illenca.

# La conquesta implacable

► L'acció militar d'**Alfons III d'Aragó** provocà un impacte brutal sobre els menorquins musulmans i el saqueig de l'Illa

Josep Pons Fraga



La invasió i conquesta de la Menorca musulmana, que finalitzà amb la capitulació davant Alfons III el 21 de gener de 1287 a Sen Agayz, incorpora l'Illa a la Corona d'Aragó.

I, a la vegada, suposa la pèrdua de la identitat andalusina amb la imposició d'una altra cultura, religió i llengua als menorquins que fins llavors havien conreat les terres de la balear menor. Els 'moros', com van ser despectivament anomenats, havien construït síquies i aljubs per canalitzar l'aigua i sistemes hidràulics per regar, que avui encara subsisteixen.

L'historiador Joaquim Nadal, que va ser alcalde de Girona, pronuncià, el 16 de gener de 1986, la conferència inaugural del 7è centenari dels fets bèlics de 1287. En aquesta documentada intervenció explica les conseqüències de la victòria de l'exèrcit que van formar 93 nobles aragonesos, 84 nobles catalans i 24 nobles valencians, almogavars apart.

## Una societat anorreada

«És una conquesta implacable, que dona peu a una fugida pactada de les classes dirigents, com a molt 200 persones», afirma Nadal.

I afegeix que «dóna lloc, també, a l'esclavització total, i la plena substitució de la vella formació social andalusina. Aquesta havia estat anorreada completament en sis mesos, i ja no hi quedaven ni les ombres dels indígenes».

El professor Nadal i Farreras subratlla que «l'extinció de la vella societat dona peu a vendes d'esclaus, a saqueig de béns, i a substituir la vella administració andalusina per la nova administració colonial».

En resum, a partir de 1287 es produeix un capgirament total de la societat, i, per tant, un renovament total de la població. Tot comença de bell nou, amb el repoblament de Menorca, que deixa de ser musulmana per la força de les armes. Però no va ser gens fàcil, perquè calien segones i terceres donacions de terres i de cases, tota vegada que els primers no van resistir o van preferir anar-se'n.

## Instrument de colonització

Alfons III d'Aragó, conegut com *el Liberal* i també *el Franc* (València, 1265-Barcelona, 1291) ordenà i organitzà la conquesta de Menorca. Va ser rei d'Aragó, de València i comte de Barcelona -que governà com Alfons II-, i també rei de Mallorca.

Aquell rei, fill major de Pere III d'Aragó i de Constança de Sicília, va emprar les cavalleries menor-



Els menorquins musulmans van capitular davant Alfons III d'Aragó el 21 de gener de 1287 al castell de Sen Agayz.

quines com a instrument de colonització del nou territori que ha aconseguit annexionar a la Corona. D'aquesta manera, sorgeixen grans propietats de terres concentrades al nord i a l'oest de l'Illa, mentre que al sud i a l'est el poblament es fa amb petits camperols, amb una propietat molt més fragmentada i amb una exclusió més clara del repartiment feudal, sobretot al port de Maó, que Alfons III d'Aragó no volia que quedàs en mans dels nobles.

## Llençats al mar

Escriu Joan F. López Casanovas a «Els vençuts en cada tombant de la història» (Suplement Sant Antoni de «Es Diari», 2017): «van sortir del castell de Santa Àgueda unes 200 persones que amb Abú Humar [l'almoixerif que residia a la *Medina Menurqa*, després Ciutadella de Menorca] salparen rumb a l'Àfrica del nord».

El document signat permetia que aquesta èlita no pagàs rescat i els donava sis mesos de temps perquè aquests notables poguessin proveir el rescat dels seus parents. Però, afegeix López Casanovas: «un nombre indeterminat de musulmans que havien de sortir lliures per gràcia reial van ser

## MENORCA, COLONITZADA Joaquim Nadal afirma que la població de Menorca va ser esclavitzada i s'imposà una administració colonial

llençats al mar, segons contenen mateixes fonts cristianes. Bernat Siquier es deia el responsable d'aquell crim, que tanmateix fou indultat pel rei *Liberal*.

## Destí marcat pels vencedors

Efectivament, la conquesta de la Menorca musulmana de 1287 va ser implacable contra els musulmans: tots els altres menorquins, o sigui, aquells que no van tenir la sort de ser inclosos en el document signat a les capitulacions de Santa Àgueda; junt els seus béns mobles i immobles van passar a mans dels vencedors aragonesos, catalans i valencians.

«El seu destí era marcat: serien venuts, com a esclaus i deportats per tota la Mediterrània, i llurs propietats saquejades i subhastades», conclou Joan F. López.

## Un impacte brutal

La historiadora Aurèlia Jené conclou, a «La conquesta de Manûrqa el febrer de 1287», treball de recerca que publicà a la revista «Estudi General», editada per la Universitat de Girona, que l'acció militar d'Alfons III d'Aragó va provocar un impacte brutal sobre els menorquins andalusins, el saqueig de l'Illa i el

repartiment del botí en que s'havia convertit Menorca. Els habitants de l'illa conquerida i colonitzada són esclavitzats. Els nous propietaris decideixen el futur d'aquelles persones que fins llavors eren homes i dones lliures, i que, per una acció de guerra ho perden tot: la llibertat, els seus béns, fins i tot la vida.

## Saqueig i rapinya

Als conqueridors no els interessaven els lligams familiars d'un individu a l'hora de vendre'l ni tampoc reflexar-ho en un albarà de venda, en cas de que existeixen, assenyala la professora Aurèlia Jené.

En canvi, estan documents els albarans de sortida de les barques que s'enduen de Menorca tota classe d'objectes que pertanyien als musulmans vençuts. Aquestes barques són de particulars, molts d'ells mallorquins, que venen simplement a arrambar amb tot allò que poden arreplegar i rapinyar. Alguns fan més d'un viatge, perquè l'anada havia estat ben profitosa. Es tracta d'un veritable saqueig de l'illa derrotada. L'absència de bestiar és deguda a que resta en propietat del rei.

## Venda d'esclaus

L'investigador Miquel Àngel Casanovas, a «Història de les Illes Balears», explica que, després de la conquesta i la capitulació de gener de 1287, «la venda d'esclaus comença immediatament. S'establí un mercat a Ciutadella a càrrec de Ramon Calvet per a la venda a l'encant dels esclaus. El rei donà diversos esclaus a particulars, institucions religioses de Catalunya, i, fins i tot, a l'emperadriu de Bizanci».

Tots aquells esclaus menorquina van ser venuts per tota la Mediterrània occidental, tant a la península ibèrica (Múrcia, Barcelona, Tarragona, València); Mallorca, on el mercat prest quedà saturat; Eivissa, Cotlliure i també Palerm.

Una part dels esclaus, en tot cas minoritària, quedà a Menorca. Segons el doctor Casanovas Camps, està documentada la presència d'esclaus propietat del rei que treballaven a les obres de fortificació de Ciutadella i Maó, mentre que un contingent més nombrós degué ser adquirit pels nous beneficiaris de les terres.

Menorca va ser buidada de bona part de la seva població original, mentre que els que restaren foren esclaus del rei i dels nous pobladors. A diferència de Mallorca, no va quedar aquí una població musulmana lliure. S'havia imposat la solució radical de conquesta del territori i eliminació de l'antiga formació social, conclou Casanovas.

I Abu Umar Ben Hakam, el darrer rais de Menorca, home culte, escriptor i poeta, morí el 1288 en un naufragi a la costa de Tunísia.



Alfons III d'Aragó, conegut com *el Liberal* i *el Franc* (València, 1265-Barcelona, 1291) ordenà la conquesta de Menorca.